Štev. 28. V Ljubljani, 10. julija 1908. XLVIII. leto.

UČITELJSKI TOVARIŠ

Glasilo avstrijskega jugoslovanskega učiteljstva

Vse spise, v oceno poslane knjige itd. je pošiljati samo na naslov:
Uredništvo Učiteljskega Tovariša v Idriji.
Rokopisov ne vračamo.
Vse pošiljatve je pošiljati **franko.**

Učiteljski Tovariš izhaja **vsak petek popoldne.** Ako je ta dan praznik, izide list dan pozneje.
Vse leto velja . . . . 8 K
pol leta . . . . . 4 „
četrt leta . . . . . 2 „
posamezne številke po 10 h.

Za **oznanila** je plačati od enostolpne petit-vrste,
če se tiska enkrat . . 14 h
„ „ „ dvakrat . . 12 „
„ „ „ trikrat . . 10 „
za nadaljna uvrščenja od petit-vrste po 8 h.
Oznanila sprejema Učiteljska tiskarna (telefon št. 118).

Za reklamne notice, pojasnila, poslana, razpise služb je plačati po 20 h za petit-vrsto. Priloge poleg poštnine 6 K.

Naročnino, reklamacije, to je vse administrativne stvari je pošiljati samo na naslov:
Upravništvo Učiteljskega Tovariša v Ljubljani, Gradišče št. 2.
Poštna hranilnica št. 53.160.
Reklamacije so proste poštnine.

Udeležencem slovanskega učiteljskega kongresa v Pragi.

Slovenski in hrvaški učitelji iz Istre se odpeljejo v Prago dne 5. avgusta t. l. z brzovlakom, ki vozi iz Ljubljane ob 11·41 dopoldne. Vozili se bomo po sledečih progah: Ljubljana-Gradec-Dunaj (južna železnica). Do Dunaja se vozimo z brzovlakom, iz Dunaja naprej s poštnim, in sicer: Dunaj-Gmünd-Weseli Mezimosti-Tabor-Praga (cesarja Franca Jožefa železnica). Nazaj pa: Praga-Tabor-Weseli Mezimosti-Budjejevice-Linc-Amstetten-Hieflau-St. Mihael-Glandorf-Celovec-Jesenice-Ljubljana. Ko se vozimo v Prago ostanemo na Dunaju dva dni. Kdor si hoče ogledati tudi Gradec, se odpelji od doma dan poprej in se nam pridruži v Gradcu.

Kdor se želi voziti po tej progi, naj se zglasi pri bližnji železniški postaji in zahteva okrožni vozni listek — Rundreisebillet — za to progo. Razume se samoobsebi, da si lahko izbere vsakdo tudi drugo progo.

Dosedaj se je zglasilo 19 udeležencev.

L. Jelenc.

O slovenskem vseučiliškem vprašanju.

Poročilo dr. M. Rostoharja na shodu slovanskega naprednega dijaštva v Pragi.

Ideja slovenskega vseučilišča v Ljubljani se je v duši slovenskega dijaštva oživela leta 1848.; med njim živi in dozoreva do današnjega dne. Ko je avstrijska vlada tistega leta hotela preustrojiti višje šole v tem smislu, da bi bila „višja izobrazba“ poverjena le vseučiliščem, tedaj je bila ogrožena tudi eksistenca modroslovne fakulte (ali akademije) in kirurgične šole v Ljubljani; zato so slušatelji teh dveh zavodov sestavili peticijo na profesorski zbor, naj bi se tale zavzel za ustanovitev popolnega vseučilišča v Ljubljani.

Ideja slovenskega vseučilišča je stalna, poglavitna točka našega narodno-kulturnega programa. In z vso upravičenostjo; zakaj ako dobro preudarimo svoj politični položaj; okolnosti, v katerih dandanes Slovenci vegetiramo kot narodna celota; ako dalje premislimo, kaj bi v teh okolnostih pomenilo lastno vseučilišče v Ljubljani, tedaj bode vsakomur jasno, da ne moremo in ne smemo od tega postulata nikdar odnehati, ako resno hočemo živeti kdaj svoje narodno življenje.

Slovenci smo malozaveden, pretežno agraren narod — in ravno to je slabo za nas v sedanjih razmerah, ko imamo za soseda močen industrijalen in trgovski narod. Naše agrarne razmere pa se socialno in materialno tako razlikujejo od onih na Češkem, Poljskem, Angleškem itd., da tvorijo takorekoč neke posebne vrste agrarno vprašanje. Naše kmetije so namreč tako majhne in razmetane na kose, da je naravnost nemogoče jih racionalno z modernimi pripravami obdelovati, kakor se to godi drugod. Zato pa naše kmetije, ako že niso deficitne, vsaj napredovati ne morejo. Kmečki proletarijat, ki je na Slovenskem v zadnjih 50 letih tako močno narasel, se mora izseljevati v industrialne kraje, da dobi kruha, katerega mu domovina ne more dati. Ko bi imeli Slovenci domačo industrijo, da bi mogli te delavske sile uporabljati doma in ž njimi pomnožiti slovenski kapital, tedaj bi bili lahko gospodarsko neodvisen narod in kot narodna celota bi se bili neizmerno ojačili. Tako pa smo utrpeli z vednim in vednim izseljevanjem delavskih sil nenadomestne narodne izgube.

Te neugodne kulturne in gospodarske razmere naše izrablja nemško-nacionalna politika in nemški kapital s tem, da stavi industrijska podjetja v slovenskih krajih, kar pomeni za Slovence dvojno izgubo. Prvič izrablja nemški kapital naše delavske sile in se jači na našo škodo. Drugič nam jih pa narodno popolnoma absorbira in uniči v nemških šolah in društvih. Nemška podjetja so prinesla na Slovensko agitatorje in nemške šole, ki razjedajo sedaj kakor črvi naš naroden organizem. Trbovlje, Bela peč, Dovje, Jesenice, Sava, Tržič. Škedenj in nešteto veliko drugih krajev na slovenski meji so nam eklatanten dokaz tega! Nemška industrija, nemški kapital — to je „rollende Mark“ vsenemštva na Slovenskem. Tega navala Slovenci ne prenesemo drugače, kakor če pouspešimo v prvi vrsti višjo in strokovno izobrazbo in se začnemo industrializirati, da se potom industrije in trgovine gospodarsko ojačimo in osvobodimo. Glavni pogoj za to pa je moderno visokošolstvo, kakor to vidimo pri češkem narodu.

Da bomo pa svoj narodno-političen položaj še bolje razumeli, je treba, da se ozremo na naše uradništvo. Kdo so tisti, ki interpretirajo in izvršujejo zakone slovenskemu ljudstvu? To so ljudje, ki nimajo srca za ljudstvo, med katerim delujejo, ne razumejo ali nočejo razumeti, niti njegove govorice niti njegovih teženj, pač pa imajo smisel za protiljudske, protislovenske, da protikulturne težnje vsenemških rovarjev. Nad 600 uradniških mest v slovenskih krajih zasedajo danes nemški birokratje, kjer vodijo s pomočjo vlade nemško-nacionalni režim; skušajo ovirati vsak socialen napredek Slovencev, dočim z največjo vnemo delujejo za prospeh nemških priseljencev. Nemško uradništvo je druga rak-rana v slovenskem socialnem življenju. In temu ni drugače odpomoči, kakor da z ustanovitvijo lastnega vseučilišča pomnožimo akademični naraščaj; le naraščaj, vznikel iz naroda — more imeti smisel za potrebe svojega naroda. To prepričanje je že tako ukoreninjeno, da mi ni treba podrobno o tem govoriti. Ne akademičnega proletarijata, ampak zaželjeno osvobojenje naše od protinarodnega birokratizma pričakujemo od slovenskega vseučilišča.

In če sem rekel, da smo v političnem in gospodarskem oziru podložniki nemškega gospodstva, tedaj velja to skoraj ravno tako v duševnem oziru. Kakšno je naše duševno življenje? Vsa naša inteligenca — z nekaj malimi izjemami — je vzgojena na nemških univerzah. Svoje znanje in življenske nazore crpa iz nemške literature. Vsled trajnega vpliva nemške vzgoje je izgubila svojo narodno individualnost. Ona misli nemško tudi takrat, če se izraža slovensko. Duh njen je nemški, samo besede so slovenske. Vsled tega pa tudi naš jezik vedno bolj izgublja svojo individualnost. Le primerjajte kako slovensko razpravico z leposlovnim v narodnem duhu pisanim spisom, na primer s Trdinovimi spisi — pa bodete uvideli prepad med jezikom inteligence in pristnim narodnim jezikom. In ko bi zdaj začeli analizirati naša življenska naziranja, tedaj bi našli prav malo svojega, samoraslega, večjidel nazorov nam je vcepila nemška vzgoja polagoma tako, da se tega niti ne zavedamo več in jih smatramo za svoje. Menim, da ne rečem preveč, ako trdim, da Slovenci danes nimamo svoje kulturne individualnosti, kar se je pri neki priliki prav odkritosrčno in umestno poudarjalo. Taki smo; spoznavajmo se in ne sanjarimo o narodni kulturi prej, preden se dobro ne zavedamo, da nam je treba prej lastnega kulturnega ognjišča — to je slovenskega vseučilišča, če hočemo sploh kdaj ustvariti individuvalno narodno kulturo.

Končno smemo pričakovati od slovenskega vseučilišča saniranje žalostnih socialnih razmer, v katerih živi danes slovensko dijaštvo. Daleč od svoje domovine, sredi svojih narodnih sovražnikov mora študirati reven slovenski dijak. Skrb za vsakdanji kruh ubija njegovo mlado dušo, kipečo po vsem lepem in vzvišenem. Kdo mu je podpornik v bedi, kdo tolažnik v težkih časih? — Vera v samega sebe — in ljubezen do svojega naroda. Naj nas ponižujejo naši narodni sovražniki kolikor hočejo, vendar en biser ima narod slovenski, kakršnega sami nimajo — to je njegova idealna, duševno bogata mladina, ki je vredna lepše usode.

Krepkejše bi vam ne mogel slikati njene bridke usode, kakor je to storil Josip Stritar:

Po svetu ti pošiljaš svoje sine
Sloven, iz učenosti vira pit;
Najboljše svoje sine, cvet mladine,
da bodo kdaj deželi v čast in prid:
Na Dunaj ali v Gradec? to se vpraša
to je nesreča, to sramota naša!

Sirota! Žar prijaznega pogleda
ne sije tam iz tujih mu očij:

LISTEK.

Adamičeva spevoigra.

V nedeljo, dne 5. t. m., se je uprizorila v Kamniku izvirna spevoigra tovariša E. Adamiča: „Slava cesarju Francu Jožefu I.“ Zanimanje za to najnovejše delo Adamovičevo je bilo naravnost velikansko ne samo v Kamniku samem, ampak tudi drugje. Z vlakom se je popoldne pripeljalo toliko ljudi, da smo se bali, da ne bo moči vsem postreči z vstopnicami. In Kamničani! Zdelo se je, da je ta dan poseben praznik v mestu. Polno živahnosti, polno življenja, kamor si pogledal. Njihov razgovor pa se je osredotočeval o spevoigri, ki je na njeno uprizoritev čakalo vse z napetostjo. Lokal je bil pač premajhen za toliko radovednih, umetnost ljubečih ljudi, zato pa je bil tudi tako natlačen, da ni bilo dobiti niti najmanjšega prostorčka več. Po naši misli naj bi se to delo, ki se je uprizorilo ta dan z naravnost velikanskim moralnim in, kakor čujemo, tudi materialnim uspehom, uprizarjalo v lokalih, ki zavzemajo večji prostor ali celo pod milim nebom.

Delo obsega tri dele s predigro. Ta je komponirana po motivih cesarske pesmi, in po svoji veličastnosti učinkuje z vso silo.

Prvi del spevoigre obsega slovenske vojaške, narodne pesmi, ki dvigajo navdušenje z vsako naslednjo točko. Ti ljubki vojaki, ti prijetni glasovi njihovi, ta resnično vojaški nastop! Vse je bilo tako dražestno, tako ljubko. Višek veličastnosti, čuvstvovanja in zanosa pa dosega ta del v veličastni, v srce segajoči „Molitvi pred bitvo.“ To učinkuje tako, da mora solza v oko, ko gledaš te mlade korenjake na odru, združene v veličastnih akordih molitve. V tem delu je napisal skladatelj Adamič „Radovoljne brambovce“, ki vplivajo užigajoče in takoj zanjo od istega skladatelja po narodni zložena „Solnce mi rajža.“

Drugi del začenja s prelepo Adamičevo „Živi, svetli cesar naš!“ obsega nadalje istega skladatelja slovesno himno „Slava tebi, slava!“ in se zaključuje z originalno „Pesmijo sirot“. Poln življenja je ta del, poln prekrasnih misli. Zamisliti jih je mogel le umetnik po božji volji.

V tretjem delu nastopajo zastopniki vseh avstrijskih narodov. Ko smo gledali te mlade igralce nastopati vse s svojemu ljudstvu primerno in zanj karakteristiško pesmijo, ko smo čuli njih sveže glasove, njih imeniten, učinkujoč nastop, tedaj smo dali duška notranjemu razpoloženju z glasno zasluženo pohvalo, Urnebesno pa je bila pozdravljena vedno lepa, vedno navdušujoča „Naprej“, ki je tega dela fulminantna točka s preljubkim solo v sredini, ki ga je izvajal deček z občutkom in naravnost fino.

Vse zastopnike narodov naposled združi cesarska pesem v krasno enoto, ki v nji vidimo nekako poosebljeno geslo: „Viribus unitis.“

Splošno je harmonizacija lahka, mična, lepa in enostavna. Priznati mora vsak, da je to delo umetniške vrednosti. Spevoigro spajajo v lepo celoto posamezne deklamacije, ki so jih napisali A. Medved, Borisov in Andrej Rapè in ki imajo tudi svojo pesniško vrednost.

Poleg vseh naštetih vrlin tega lepega, patriotiškega dela je poudariti o njem tudi še pedagoški moment. Izvajanje in uprizoritev je bila, kakor že omenjeno, izborna, fina. Vodil je oboje skladatelj sam z veliko vnemo. Trudoljubivost njegova je bila naravnost velikanska, zakaj nemalo napora ga je stalo, da je vse tako lepo uspelo. Žel pa je za ta trud tudi pošteno zasluženo zahvalo. Občinstvo ga je počastilo z velikim odobravanjem in navdušenjem. Ob koncu vsakega dela je bilo čuti soglasno njegovo ime iz občinstva, ki je hotelo videti zaslužnega skladatelja na odru, kjer je bil utelesen njegov trud, na odru poleg ljubeznivih predstavljalcev, med ljubo deco. Tovarišu Adamiču odkritosrčno častitamo na tem delu. Splošno pa moramo reči, da je spevoigra „Slava cesarju Francu Jožefu I.“ v celoti naravnost krasno in le vsega priporočila vredno delo.

Tudi „Učiteljski tiskarni“ gre vse priznanje za lepo izvršitev. Naše delo nam dela čast!

R.